

Hana Svobodová ve škole – vzdělávání je důležitá součástí programu na ochranu mořských želv, foto: archiv Hany Svobodové.

ZUZANA MUKUMAYI FILIPOVÁ

Chraňme želvy kvůli želvám, ne turistům

Hana Svobodová přispěla k vypuštění téměř čtyř milionů mořských želv zpátky do jejich přirozeného prostředí. Želvy ji uchvátily ještě v předškolním věku. V osmadvaceti letech pomohla založit indonéskou organizaci Konservasi Biota Laut Berau a o tři roky později založila českou organizaci Chráníme mořské želvy. Prostřednictvím obou se snaží zefektivnit přímou ochranu mořských želv a zvýšit povědomí dětí i dospělých o těchto kriticky ohrožených plazech u nás, v Indonésii a na Srí Lance. Čemu všemu želvy čelí a jaké jsou největší výzvy jejich ochrany?

První želvu jsem dostala za vysvědčení v první třídě. Zvířata s domečkem mě fascinovala od malička, rodiče vzpomínají na to, jak jsem neustále nosila domů šneky. V osmnácti jsem jela jako dobrovolnice do Mexika, kde jsem poprvé v životě viděla mořské želvy v jejich přirozeném prostředí. Posléze jsem vystudovala ekologii na Karlově univerzitě a svou bakalářskou i magisterskou práci jsem věnovala ochraně želv, což ve vnitrozemské České republice nebyl zrovna jednoduchý počin. Po studiích jsem se nevyhnutelně začala věnovat přímé ochraně želv a ocitla se v Indonésii.

Na Borneo za ochranou želv

Jihovýchodní Asie je z hlediska ochrany mořských želv nejpotřebnější oblastí na světě. Je zde méně ochranných iniciativ, a proto jsem byla odhodlaná zamířit do Indonésie. Tam jsem také v roce 2010 odjela díky stipendijnímu programu na studium indonéštiny. Znalost jazyka pro mě byla klíčová, protože bez schopnosti komunikovat s místními lidmi těžko změním jejich přístup k želvám a přírodě. Po ukončení studia na Sumatře jsem začala cestovat a působit jako dobrovolnice v různých centrech na ochranu želv. V roce 2014 jsem spolu

s jedním z center, kde jsem dobrovolničila nejdéle, založila organizaci na ochranu želv. Zakrátko následovala česká organizace Chráníme mořské želvy, a to kvůli fundraisingu i šíření osvěty v České republice.

Z globálního hlediska jsou mořské želvy nejvíce ohroženy vlečnými sítěmi a flotilami, protože ryby se loví po celém světě a sítí je v mořích a oceánech neuvěřitelné množství. Co rybáři nechtějí, to vyhodí. Želvy se většinou v sítích zamotají a utopí se, protože se nemůžou vypořádat s hladinou a nadechnout se. Druhým největším nebezpečím je pro ně odpad, hlavně tedy roztrhané sítě. Ona slavná plastová brčka také hraje roli, ale je to jen malá část tohoto jinak obrovského problému. A pak samozřejmě existují jiná specifická rizika v různých lokalitách.

Pytláčení vajec a zahánění duchů

Problém číslo jedna v Indonésii představuje pytláčení želvích vajíček. Vajíčka se kradla vždycky, ale s tím rozdílem, že dříve to bylo jen pro vlastní spotřebu. Místní si vzali pár vajec na večeři a nic víc. Svět se ale globalizoval a společně s rozvojem chladicích technologií je nyní možné převážet vajíčka na obrovské vzdálenosti, třeba až do Číny nebo Singapuru. V současnosti tedy místní neberou vajíček deset, ale tisíce. Od druhé světové války tak populace karet obrovských v Indonésii klesla o 91 procent. A pokud zloději vezmou všechna vajíčka, tak se sem za třicet let už žádné želvy naklást další nevrátí a životní cyklus se zastaví.

Na Borneu naše práce spočívá v přímé ochraně želv (vedle toho pracujeme také na ostrově Lembata na jihu Indonésie). Založili jsme chráněná centra na neobydlených ostrovech a na každém z ostrovů působí zhruba čtyři ochranáři, jejichž rolí je chránit želví vajíčka před pytláčením rybářů, kteří na ostrovy připlouvají specificky kvůli vejším. A jak to ochranáři dělají? Pozorují, kde karety nakladou vajíčka, a pak je hned v noci přemístují, třeba jen o pár metrů vedle. Zahrabou je a zamaskují, aby hnízda pytláci neviděli. Když je totiž hnízdo čerstvě nakladené, jde to velmi jednoduše poznat a pytláci ho bez problémů najdou a vyberou.

Důležitou součástí naší práce v Indonésii je i osvěta, ať už mezi vládními úředníky, dětmi ve školách, či jejich rodiči. Velkou výzvou je totiž to, že indonéská vláda nerozumí životnímu cyklu želv, který trvá zhruba třicet let. Želva se na pláž vrátí až za takto dlouhou dobu, takže efekt toho, že jsou někdy vybrána celá hnízda a žádné želvy se nevrátí, pocítíme až za tři desetiletí. Je tudíž nereálné očekávat více želv během například osmi let, kdy na Borneu pracujeme, což je nám často vytýkáno. Neznamená to, že neděláme dobrou práci, jen zkrátka naše práce bude vidět až za tři desítky let.

Hana Svobodová vypouští do moře právě vyříděné želvy na ostrově Bilang-bilang v Indonésii, foto: archiv Hany Svobodové.

Naše vzdělávací programy se týkají i získávání želvoviny, z níž se vyrábějí různé šperky, náramky a amulety, a to jak v místním měřítku, tak pro vývoz. Kromě toho, že po odstranění želvoviny karety zemřou, je to i naprosto nehumánní smrt: želvy se totiž téměř uvaří nad ohněm a pak jsou vypuštěny zpátky do slané oceánské vody. Místní totiž věří, že jim želvovina doroste a ony přežijí. Většinou však zemřou velmi bolestivou smrtí během dvou dnů.

Většina místních dětí nosí amulety z želvoviny, které je mají chránit před zlými duchy. Víím, že naše programy mají smysl, protože když jsem se po roce vrátila na jednu ze škol, náramky doslova zmizely. Paní učitelky totiž začaly vysvětlovat rodičům, proč je důležité chránit želvy. Jako alternativu k želvovině propagujeme kokos, kterého je všude naopak přebytek. Pořádáme workshopy, při nichž místním ukazujeme, jaké krásné věci se z něj dají vyrábět. Nyní se tyto výrobky prodávají i v místních hotelech. A já jsem díky této iniciativě poznala svého partnera — vyhrál designovou soutěž, kterou naše organizace vyhlásila, a on jako vítěz soutěže přijel učit místní.

Srí Lanka: ochrana želv pro turisty

Na Borneu jsem strávila několik let. Nyní se mi narodilo miminko a s partnerem žijeme v Česku. Želvy ale stranou rozhodně nezůstaly, naopak jsme rozšířili své aktivity i na Srí Lanku. Ochranu želv v Indonésii stále podporujeme, ale s radostí musím říct, že naši místní kolegové už téměř vše zvládají sami. Já nyní zastřešuji jejich finanční podporu, a když je potřeba, poskytuji jim technické rady.

Výjezd na Srí Lanku plánujeme s partnerem i dcerou v létě. Můj muž v únoru monitoroval aktuální stav želvích center po covidu a měl schůzky s úředníky z ministerstva i ochranáři. Pod záštitou českého honorárního konzula budeme stavět vzorové centrum na ochranu želv v nezmapované oblasti Srí Lanky.

Ochrana želv je na Srí Lance o dost jiná než v Indonésii. Zde jde totiž zejména o změnu způsobu ochrany. Na rozdíl od Indonésie už na Srí Lance řada center na ochranu mořských želv existuje. Problémem je ale to, že jsou nastavená spíše pro turisty než pro efektivní ochranu želv. Najdeme v nich bazénky pro malé želvy, turisté si je můžou pochovat a vyfotit se s nimi. A někdy je mohou i vypustit, což s sebou nese další závažné problémy.

Ochablé svaly a ztráta instinktů

Největším problémem je právě přemístování želv z líhně do bazénků. Původně se myslelo, že se tím ochrání před predátory, a až povyroste a budou vypuštěny do moře, budou mít větší šance na přežití. Tento mýtus byl už sice vyvrácen, ale bazénky jsou stále běžné, protože je to oblíbená turistická atrakce, která přináší peníze. Bohužel turisté netuší, že přispívají na něco, co je vlastně kontraproduktivní a způsobuje zbytečné úhyny želv.

V bazéncích totiž želvám zakrní svaly a nevyvinou se jim plíce, protože tam nejsou vlny a dostatečná hloubka. Nemají přirozenou potravu a zapomenou instinkt, jak se navrátit na pláž, kde se vylíhly, a naklást vajíčka. Kromě toho je v bazéncích větší nebezpečí infekcí. Tragické je také ono vypouštění želv turisty, které neklade ohled na správný čas pro želvy, ale děje se v okamžiku, kdy turista přijde a zaplatí. Želva by měla být vypuštěna do moře ráno či večer, kdy není horký písek. Pokud se to udělá v poledne, želva si horkým pískem opaří zranitelné místo na spodu krunyře a často zemře brzy poté, co se doplazí do moře.

Velkou výzvou je i to, že ochránářská centra vykupují upytlačená vejce, a tudíž vlastně pytláky motivují, což je celé špatně. Pytláci nadto vejce převážejí na motorkách a manipulují s nimi tak, že se jich většina zničí. Ze stovky vajec se pak

vylíhne zhruba jen desetina. Centra také nemají dostatečné technické znalosti, co se týče hloubky hnízd či nutnosti jejich zastiňování či ochrany před predátory. I to snižuje množství vylíhnutých želv a šanci na jejich přežití.

Velmi důležitá je rovněž osvěta mezi turisty a v hotelech, aby tohle všechno lidé věděli a navštěvovali pouze centra, kde se ochrana dělá správně. Ochrana musí brát v potaz nejdříve želvy a až poté návštěvníky. Na Srí Lance už spolupracujeme na novém zákoně — centra na ochranu želv se budou muset registrovat, a tím pádem splňovat podmínky efektivní ochrany želv. Budeme pořádát workshopy s místními zaměstnanci center, financovat provádění potřebných změn ve stávajících centrech a postavíme již zmíněné vzorové centrum.

Proč raději nechráníš perlorodky v českém rybníku?

Lásku k želvám a touhu po jejich ochraně neumím úplně racionálně vysvětlit. Rozhodně jsem ji nezdědila, mám to prostě v sobě. Samozřejmě existuje spousta objektivních ekologických důvodů, proč želvy chránit pro jejich nedílnou roli v mořských ekosystémech. Často dostávám otázku, proč chráním mořské želvy, když ani v Česku nemáme moře. Svět je ale v současné době natolik propojený, že to, že nemáme moře, je jen pouhopouhá výmluva k nečinnosti.

Zeptám se: pokud pojedete na dovolenou k moři, chtěli byste při šnorchlování zahlédnout karetu? Pravděpodobně odpovíte ano, protože je to nádherný zážitek. Navíc věřím, že je naší etickou povinností zachovat planetu Zemi pro naše děti a budoucí generace. Je zkrátka nemorální způsobit vyhynutí živočicha, který tu byl 110 milionů let a pamatuje i dinosaury.

Na otázku, proč raději nepomáhám v Česku a nechráním ohrožené mlže, odpovídám tím, že jsem si prostě vybrala želvy. Měly bychom mít přece svobodu vybrat si oblast, kam nás táhne srdce. Má volba rozhodně nebrání tázajícímu, aby začal sám aktivně perlorodky ochraňovat. Potřeby jsou natolik obrovské, že to nezvládne jeden člověk nebo jedna organizace. Kdyby se každý z nás rozhodl pomoci jedné věci, byl by svět lepším místem.

Více informací o organizaci Chráníme mořské želvy se dozvíte na stránkách morskezelvy.cz nebo na jejím youtubovém kanálu.